

WAT IS JEUGDGEZONDHEIDSZORG?

Duiding voor (toekomstige) professionals en beleidsmakers

De jeugdgezondheidszorg (JGZ) is het deel van de gezondheidszorg dat zich richt op het bewaken, beschermen en bevorderen van de individuele en collectieve gezondheid, groei en ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het is een gratis, maatschappelijk gegarandeerde en publieke dienstverlening die focust op preventie én op het functioneren en maatschappelijk participeren van kinderen en jongeren (niet op curatie).

Waarom JGZ?

Een gezonde en veerkrachtige jeugd nu én een sterke wissel op de toekomst

Alle kinderen en jongeren gezond, veilig en kansrijk laten opgroeien en ontwikkelen¹. Dat is waar de JGZ op een unieke wijze toe bijdraagt. Het doel van JGZ is kinderen en jongeren (de ouders² van morgen) te laten opgroeien tot volwassenen die een voor hen volwaardige en passende rol opnemen in de samenleving en die de fysieke, sociale en emotionele uitdagingen van het leven aangaan.

De investering in de gezondheid en ontwikkeling van kinderen en jongeren is een positieve keuze (voor nu en voor de toekomst) op menselijk en op economisch vlak³. In deze periode kennen de hersenen nog een grote plasticiteit. Dit zorgt ervoor dat de (positieve of negatieve) impact van externe stimuli op de ontwikkeling groter is in de kindertijd dan op latere leeftijd. Anderzijds zorgt dit er ook voor dat kinderen en jongeren vaardigheden met beperktere inspanningen kunnen aanleren dan op latere leeftijd⁴.

Slim organiseren is slim omspringen met mensen en middelen nu én in de toekomst

Met de beschikbare middelen een zo groot mogelijke gezondheidswinst realiseren. Dat is wat het 'getrapt zorgmodel' en het subsidiariteitsprincipe bieden bij de organisatie van de gezondheidszorg. Hierbij wordt in eerste instantie (in de onderste lagen van de piramide) het meest samenlevingsgerichte, minst ingrijpende en meest kortdurende aanbod voorzien. Denk hierbij aan populatiegerichte gezondheids promotie, preventie, vroegdetectie en vroeginterventie. Als de behoeften van een groep of van een individu groter zijn, dan worden specifiekere of meer intensievere zorgvormen ingezet. Dit model wordt toegepast binnen het aanbod van de JGZ zelf. Maar tegelijk situeert de 'JGZ als geheel' zich binnen zorg en welzijn aan de basis van het getrapt zorgmodel. Enerzijds worden ouders versterkt in het opvoeden en kinderen versterkt in het opgroeien, waardoor er minder problemen ontstaan. Anderzijds maakt de tijdige detectie van moeilijkheden en problemen via JGZ dat deze niet escaleren. Kinderen en ouders worden tijdig doorverwezen alvorens moeilijk herstelbare schade wordt opgelopen. Zo zorgt de JGZ ervoor dat de groep kinderen en ouders die nood heeft aan intensievere en duurdere zorg zo beperkt mogelijk blijft.

¹ Volgens de United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC) (1989) hebben alle kinderen het recht op bescherming en alle kans hun potentieel, zowel fysiek als mentaal, ten volle te kunnen benutten en ontwikkelen.

Dit geldt uitdrukkelijk ook voor kinderen die opgroeien in kansarmoede en/of met een handicap. Het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (2006) definieert personen met een handicap als volgt: personen met langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving.

² 'Ouders' verwijst in de tekst ook naar ieder die ter vervanging van ouders de opvoedingstaken opneemt.

³ Prof James J. Heckman, econoom en Nobelprijswinnaar, stelde in 2012 op basis van uitgebreid onderzoek aan de Universiteit van Chicago dat de beste investering voor kwetsbare kinderen is te investeren in de kwaliteit van de eerste vijf levensjaren. De kwaliteit van de ontwikkeling van een kind in de vroegste kinderjaren is namelijk van grote invloed op de gezondheid, economische en sociale resultaten van individuen en de maatschappij in het algemeen, zie <https://heckmanequation.org/resource/the-heckman-curve/>

⁴ Het is gekend dat ingrijpende jeugdervaringen levenslange gevolgen hebben voor leefstijl en gezondheid, zie <https://www.cdc.gov/violenceprevention/aces/prevention.html>

Hoe werkt JGZ?

- De JGZ heeft álle kinderen in beeld;
- De JGZ is vertrouwd bij de jeugdigen en hun ouders en laagdrempelig bereikbaar;
- De JGZ gaat vroeg in verbinding met kinderen, jongeren en hun contexten en heeft aandacht voor de krachten en lasten;
- De JGZ werkt in open dialoog en volwaardig partnerschap, krachtgericht samen met kinderen, jongeren en hun ouders;
- De JGZ heeft een brede blik op gezondheid; het hanteert de definitie voor 'positieve gezondheid' en het bio-psychosociaal model;
- De JGZ heeft aandacht voor sociale ongelijkheid in gezondheid (proportioneel universalisme);
- De JGZ differentieert haar aanbod in functie van de noden (getrapt zorgmodel);
- De JGZ werkt binnen de veilige context van het beroepsgeheim en conform beschikbare evidentie⁵.

Wat doet JGZ?

De JGZ zet haar deskundigheid in zowel ten aanzien van individuele kinderen, jongeren en hun context, als ten aanzien van collectiviteiten waarin jeugdigen participeren. Collectiviteit kan in deze ook breed worden begrepen, met name als 'maatschappij'. Het public health perspectief is immers een belangrijke basis voor JGZ.

JGZ kent in Vlaanderen twee grote pijlers: 1) JGZ werkt preventief ten aanzien van álle kinderen, jongeren en hun context en 2) JGZ draagt zorg voor kinderen en jongeren met bijzondere noden.

JGZ werkt preventief

- Via contactmomenten op relevante momenten in de ontwikkeling van kinderen en jongeren, waarbij de JGZ:
 - Ouders de kans geeft om bezorgdheden en vragen (over opgroeien en opvoeding) te bespreken;
 - Kinderen en jongeren de kans geeft om bezorgdheden en vragen over hun gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal), groei en ontwikkeling te bespreken;
 - Kinderen en hun gezinscontext sensibiliseert en motiveert voor een levensstijl en opvoeding die de gezondheid, groei en ontwikkeling bevordert;
 - Toeziet op het normale verloop van (bepaalde aspecten van) de gezondheid (fysiek, emotioneel en sociaal), groei en ontwikkeling van kinderen en bekrachtigt wat goed gaat;
 - Tijdig problemen met (bepaalde aspecten van) de gezondheid, groei, ontwikkeling en opvoedcontext bij kinderen detecteert, ondersteuning biedt of indien nodig naar andere zorgverleners verwijst.
- Door vaccinaties aan te bieden en door maatregelen te bepalen in de context van kinderopvang en scholen die noodzakelijk zijn om de verspreiding van bepaalde infectieziekten te voorkomen.
- Door enerzijds aan (lokale) besturen en anderzijds aan voorzieningen waar kinderen en jongeren verblijven en/of begeleid worden (bv. kinderdagverblijven, scholen, welzijnsinstellingen,...):
 - beleidsrelevante data op populatieniveau aan te leveren om o.a. de gezondheidsstatus van kinderen en jongeren op te volgen en noden te signaleren;
 - de JGZ-expertise aan te leveren bij het ontwikkelen, implementeren en evalueren van collectieve maatregelen/interventies die de gezondheid, groei en ontwikkeling van kinderen en jongeren bevorderen.

⁵ De beschikbare evidentie houdt de balans tussen relevant wetenschappelijk bewijs, het klinisch oordeel en de ervaring van professionals en de waarden en voorkeuren van kinderen/jongeren en hun ouders en de samenleving.

JGZ draagt zorg

- JGZ bevordert het functioneren en de maatschappelijke participatie (deelname aan kinderopvang, onderwijs en vrijetijdsactiviteiten) van kinderen en jongeren:
 - met gezondheidsproblemen van lichamelijke en/of sociaal-emotionele aard. Gezondheid staat immers niet gelijk aan de afwezigheid van ziekte. Men kan zich, ook in aanwezigheid van ziekte, gezond voelen. Participatie draagt hiertoe in belangrijke mate bij;
 - met problemen in de ontwikkeling. Want meedoen helpt niet alleen de gezondheid en de ontwikkeling vooruit. Het helpt ook elkeen bij het ervaren van een zinvol leven.
- De JGZ coördineert en faciliteert de integratie of re-integratie van kinderen en jongeren in de kinderopvang of school na (langdurige) ziekte of opname in het ziekenhuis of welzijnsinstelling.
- De JGZ legt – mits toestemming van ouder(s)/jongere - verbinding tussen de wereld waarin kinderen en jongeren opgroeien en de gezondheids- en welzijnszorg:
 - door (indien nodig) kinderen en hun ouders toe te leiden naar diensten en voorzieningen;
 - door gezondheidsinformatie uit diensten en voorzieningen die relevant is voor het dagelijks functioneren van kinderen te vertalen naar de school, de klas en het gezin om de participatie te bevorderen of te herstellen;
 - door een netwerk te vormen met andere zorgaanbieders;
 - door relevante informatie aan te leveren over het functioneren van kinderen en jongeren aan zorg- en hulpverleners ten behoeve van diagnostiek, begeleiding en/of behandeling.
- De JGZ signaleert noden inzake het functioneren en maatschappelijk participeren van kinderen en jongeren met gezondheids- en/of ontwikkelingsproblemen aan beleidsvoerders en levert haar expertise aan om deze te optimaliseren.

Waar vind je JGZ?

De verpleegkundigen en artsen⁶ actief in de jeugdgezondheidszorg hebben expertise in enerzijds verpleegkunde resp. geneeskunde en anderzijds in het breed en maatschappelijk benaderen van gezondheid. Gezien de omvattende blik op gezondheid, is samenwerken met andere disciplines voor hen vanzelfsprekend. Idealiter werken ze samen in een multidisciplinair team met o.a. maatschappelijk werkers, pedagogen en psychologen.

In Vlaanderen en Brussel wordt JGZ structureel (en in een multidisciplinair kader) aangeboden aan ouders, kinderen en jongeren via Kind en Gezin en via de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB). Deze structureel aangeboden JGZ vormt een gegarandeerde schakel in het gezondheids-en-zorgnetwerk rond kinderen, jongeren en hun context waar andere professionals in de gezondheidszorg en welzijnswerkers elk vanuit hun expertise toe bijdragen. Zo draagt een geïntegreerde zorg (op een continuüm van gezondheidsbevordering, ziektepreventie, vroegtijdige detectie, diagnose, behandeling en re-integratie) bij tot een kwaliteitsvolle zorg.

EEN STERKE JGZ ▷ EEN VEERKRACHTIGE JEUGD ▷ EEN STEVIGE WISSEL OP DE TOEKOMST

⁶ Verpleegkundigen, die specialist zijn in de normale ontwikkeling van kinderen en artsen, die specialist zijn in de haperende ontwikkeling van kinderen, werken subsidiair samen. De verschillende rollen die ze daarbij opnemen zijn beschreven in het [Beroepsprofiel voor verpleegkundigen in de jeugdgezondheidszorg \(VWVJ,2021\)](#) en in het [Beroepsprofiel van de jeugdarts in Vlaanderen \(VWVJ, 2018\)](#).

Verklarende woordenlijst en definities

Beschermen is alert zijn voor (gezondheids-/groei-/ontwikkelings-) bedreigingen en staat ook voor het vrijwaren van wat bereikt werd.

Bevorderen is het verbeteren of versterken van wat reeds bereikt werd op het vlak van gezondheid, groei en ontwikkeling.

Bewaken verwijst naar monitoring, het met regelmaat meten van indicatoren van gezondheid, groei en ontwikkeling en screening.

Het **bio-psycho-sociaal model** kijkt holistisch naar gezondheid. Lichamelijke, psychologische en sociale facetten van gezondheid zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden en beïnvloeden elkaar wederzijds.

Geïntegreerde zorg betekent dat diensten zo georganiseerd worden dat mensen continuïteit ervaren in de zorgverlening.

Getrapt zorgmodel. De organisatie van het aanbod wordt op populatieniveau voorzien volgens een getrapt zorgmodel (*stepped care*), waarin het aanbod in intensiteit en individualisering toeneemt naarmate de nood aan zorg toeneemt. Op individueel niveau wordt steeds gestreefd om de meest passende hulp aan te bieden (*matched care*).

Groei is gedefinieerd als een geheel van lichamelijke veranderingen met de leeftijd (onder meer geëvalueerd aan de hand van schedelomtrek, lengte, gewicht, ...). Het is een belangrijke en gevoelige indicator van de gezondheid van een kind of jongere en van de globale gezondheid van de hele bevolking.

Krachtgericht werken vraagt om geloof in groeimogelijkheden en krachten van kinderen, jongeren en hun context. De focus ligt op krachten en hulpbronnen in de omgeving en niet op tekortkomingen.

Ontwikkeling is een uiterst complex proces van onder meer lichamelijke en geestelijke maturatie en het verwerven van vaardigheden in diverse domeinen (sociaal-emotioneel, motorisch, cognitief, taal-spraak, creativiteit, lezen, rekenen, schrijven,... deze lijst is vrijwel onbeperkt). Sommige aspecten van het ontwikkelingsproces overstijgen het niveau van 'vaardigheden verwerven'. De vaardigheden zijn in dat geval eerder middelen om zichzelf te ontplooiën tot een persoonlijkheid, die gedragingen stelt volgens bepaalde morele waarden. Ontwikkeling resulteert in 'het worden van iemand' en niet alleen in het 'verwerven van vaardigheden'.

Positieve gezondheid (Machteld Huber) definieert gezondheid als het vermogen om zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven. Op basis hiervan wordt gezondheid benaderd vanuit 6 dimensies: lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, participatie en dagelijks functioneren.

Proportioneel universalisme is een basisprincipe waarbij een dienstverlening wordt uitgebouwd voor alle burgers, en varieert in schaal en intensiteit naarmate de doelgroepen kwetsbaarder worden. Dankzij dit principe verminderen gezondheids- en welzijnsongelijkheden, die het gevolg zijn van sociale ongelijkheden. Een proportioneel universele dienstverlening steunt op een mensen- en kinderrechtenperspectief en vertrekt van de diversiteit in de samenleving en de verscheidenheid aan noden.

Public health perspectief houdt in dat er wordt gestreefd naar een maximum aan gezondheidswinst voor het grootst aantal mensen. Wat tegelijk goed is voor een individu én voor de maatschappij wordt in rekening gebracht.

Subsidiariteitsprincipe betekent dat het aanbod, de zorg, en de besluitvorming gebeurt door de professional waarvan de competenties het nauwst aanleunen bij deze die vereist zijn voor het verlenen van kwaliteitsvolle zorg.

Deze tekst wordt onderschreven door

